

ZRIADENIE A BUDOVANIE VOJENSKÉHO OBVODU JAVORINA

JURAJ JANIGA

JANIGA, J.: Establishment and Construction of the Military Perimeter of Javorina. *Vojenská história*, 8, 4, 2004, pp 101 – 113, Bratislava.

In the material the author elucidated particular steps related to the establishment of the Military Perimeter of Javorina in 50's, especially problems connected with delimitation of its territory and displacement of people from villages under evacuation. The author collected and elaborated so far unpublished facts on regional aspects of the establishment of the Military Perimeter of Javorina. The study is developed on the basis of materials in the State Archive in Prešov and in the Slovak National Archive in Bratislava.

Military history. Slovakia. Military Perimeter of Javorina. 50's.

Druhá svetová vojna, ako východisko pre dejiny druhej polovice 20. storočia, ovplyvnila okrem civilnej sféry vo veľkej miere aj oblasť vojenskú. Studená vojna, ktorá začala jej bezprostredným skončením a výsledkami, prešla na konci 40. rokov od fázy mocensko-politickej k fáze militarizačnej.¹ Medzi hlavné črty vývinu vojenstva v uvedenom období patrili najmä veľký priestorový rozmach a rast palebných možností zbraní a výzbroje. Bojová činnosť sa začala dotýkať celej armády, hlavne vedenia bojov na pozemných bojiskách.

Vzrástli požiadavky na výcvik vojsk, a to priamo v teréne. Týkalo sa to aj ozbrojených síl Československa, ktoré bolo dôležitým členom východného bloku a priamo susedilo so západnými „kapitalistickými“ krajinami. Tvorilo aj istý nárazník či štartovaciu plochu v prípade potenciálnej vojny. Vojenská správa v Československu sa tak zamerala na budovanie výcvikových priestorov, ktoré mali byť nielen dostatočne veľké na vojenské cvičenia, ale aj slúžiť z hľadiska všeobecnej súčinnosti rôznych typov vojsk. Existujúce alebo novoutvorené priestory mali byť z hľadiska správy budované ako vojenské obvody s osobitným postavením vo vzťahu k verejnej správe. To znamená, že mali byť podriadené priamo správe vojenskej, čiže ministerstvu národnej obrany. Ďalšou z požiadaviek bolo, aby sa výcvikové priestory čo najviac podobali terénu, v ktorom by sa v prípade vojny mohli boje odohrávať a navyše, aby výcvikové územia boli umiestnené v pohraničí. Celkovo mali teda predstavovať aj operačnú základňu budúceho frontu.²

O vytváraní vojenských výcvikových priestorov, resp. vojenských obvodov, rozhodovali v konečnej fáze ústredné orgány Komunistickej strany Československa (ďalej len KSČ alebo strana) a vláda ČSR. Na území Slovenska sa počítalo s existenciou štyroch vojenských obvodov, a to: Záhorie, Lešť, Valaškovce a Javorina. Najväčším i najmladším z nich bol Vojenský obvod Javorina.

V tejto štúdiu sa budeme venovať vzniku samotného Vojenského obvodu Javorina, zameriame sa predovšetkým na jeho územie ležiace v bývalom Prešovskom kraji. Takto nám to to-

¹KAPLAN, K.: Československo v letech 1948 – 1953. Zakladateľské obdobie komunistického režimu. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1991, s. 6-8.

²VÝBOH, J.: Vojenské obvody a vojenské výcvikové priestory ASR a vojenské lesy a majetky SR – ich vznik a stručný vývoj do roku 1999. In: *Vojenská história*, roč. 4, 2000, č. 2, s. 57.

tiž dovoľujú získané archívne dokumenty. Osobitnú pozornosť venujeme dôsledkom, ktoré vznik obvodu prinášal tunajším obciam a ich obyvateľom.

Oblasť Vojenského obvodu Javorina sa v dobe svojho vzniku nachádzala na území štyroch okresov a dvoch krajov. V Prešovskom kraji to boli okresy Sabinov a Stará Ľubovňa. Do okresu Sabinov patrila obec Blažov (úplne vyst'ahovaná) a časti katastrálnych území obcí Bajerovce, Krásna Lúka, Poloma a Tichý Potok. Do okresu Stará Ľubovňa prináležali časti katastrálnych území obcí Hniezdne, Jakubany, Kolačkov, Lomnička, Podolínec a Šambron. Do Košického kraja vtedy spadali okresy Kežmarok a Levoča. Z okresu Kežmarok išlo o obce Ľubické Kúpele (úplne vyst'ahovaná) a Ruskinovce (úplne vyst'ahovaná) a časti katastrálnych území obcí Holumnica, Jurské, Majerka, Ľubica, Stotince a Tvarožná. V okrese Levoča sa územné zmeny dotkli obce Dvorce (úplne vyst'ahovaná) a časti katastrálnych území obcí Hradisko, Levoča, Nižné Repaše, Torysky a Závada. V súčasnosti celý obvod správne prislúcha do okresu Kežmarok v Prešovskom kraji.³

O vzniku Vojenského obvodu Javorina sa rozhodovalo medzi rokom 1949⁴ a 5. februárom 1952⁵. To znamená, v čase od prijatia zákona o vojenských obvodoch do vládneho uznesenia, v ktorom sa konkrétne hovorí aj o vzniku Vojenského obvodu Javorina. Krajský národný výbor v Košiciach nakoniec ustanovil podľa § 8 ods. 1 a 2 zákona č. 169/1949 Zb. deň 1. január 1953 za deň rozhodný pre Vojenský obvod Javorina.⁶

Jeho zriadenie bolo ovplyvnené najmä narastaním významu ochrany teritória Československa pred možnou činnosťou nepriateľského letectva, to znamená so zvyšovaním významu protiletadlového vojska na začiatku 50. rokov. V roku 1950 vznikol nový druh vojska – protiletadlovej ochrany štátneho územia (ďalej len PLOSÚ), ktorého súčasťou sa stali predovšetkým jednotky protiletadlového delostrelectva. Ich hlavnou úlohou bolo chrániť najdôležitejšie spoločenské a priemyselné centrá a objekty osobitného vojenského významu (podniky so zbrojnou výrobou a iné). Potreba zabezpečiť poľný výcvik a ostré streľby týchto a iných protiletadlových jednotiek (to znamená vojskovej protiletadlovej obrany) viedla aj k vzniku špecializovaných vojenských výcvikových priestorov (ďalej len VVP; v danej dobe vojenských výcvikových táborov – VVT) ako súčasť vojenských obvodov.

Podľa materiálov vojenskej proveniencie bolo „v září a říjnu 1951 rozhodnuto o rozšíření VVT jihozápadně od Kežmaroku tak, aby do 1. 6. 1952 zde mohly být protiletdecké střelby PLOSÚ a ostatních pl. útvarů“. Uvádza sa tu, že v súvislosti s tým je potrebné vysídliť 6 obcí – Tvarožná, Ruskinovce, Ľubické Kúpele, Dvorce, Levočská Dolina a Blažov – s asi 2 900 obyvateľmi.⁷ Ďalší materiál, zápis z porady na ministerstve národnej obrany (ďalej len MNO) z 21. 1. 1952, sa zaoberal aktuálnym stavom realizácie požiadaviek vojenskej správy na rozšírenie vojenských obvodov (újazdov) z roku 1951, okrem iného aj vznikom nového Vojenského obvodu (újazdu) Javorina v pôsobnosti veliteľstva PLOSÚ. Konštatuje, že príslušný návrh vládneho uznesenia bol spracovaný a očakáva sa jeho prerokovanie vo vláde do konca januára 1952.⁸ Dňom 1. 3. 1952 bol potom zriadený VVT

³Tamže, s. 67.

⁴<http://jaspi.justice.gov.sk> – Zákon 169/1949 Zb. zo dňa 16. júna 1949 o vojenských obvodoch (ďalej len Zákon 169/1949).

⁵Slovenský národný archív (ďalej SNA) Bratislava, f. Materiály vlády Československej republiky (1945 – 1968), šk. 10, č. j. 360, Uznesenie vlády z 5. 2. 1952 – Návrh vládneho uznesenia o rozšírení niektorých vojenských obvodov (újazdov) o zriadení nových vojenských obvodov a o stanovení účinnosti zriadenia vojenského obvodu v priestore Krajského národného výboru (ďalej KNV) Prešov a jeho rozšírenie, 23 s. (ďalej len SNA Bratislava, Uznesenie z 5. 2. 1952).

⁶Úradný vestník z roku 1953, čiastka 111. V Bratislave dňa 3. 9. 1953. Úradné oznámenia – Oznámenie z Krajského národného výboru v Košiciach.

⁷Vojenský historický archív (ďalej VHA) Praha, f. Ministerstvo národnej obrany (ďalej MNO) – veliteľstvo PLOSÚ 1951, šk. 68, č. j. 77/4/18, 19, 20 a 21.

⁸Vojenský historický archív (ďalej VHA) Trnava, f. 855/9, šk. 9, č. j. 25/5/6.

Kežmarok ako súčasť Vojenského obvodu Javorina⁹, ktorého vznik odsúhlasil ÚV KSČ v decembri 1951¹⁰.

Z roku 1951 sa nám v Štátnom archíve v Prešove podarilo nájsť 5 dokumentov vzťahujúcich sa na obdobie začiatkov budovania tohto vojenského obvodu. Ide o dokumenty spracované na KNV v Prešove a z Ministerstva národnej obrany v Prahe.

Prvým dokumentom je zápisnica zo stretnutia predstaviteľov okresných národných výborov Sabinov a Stará Ľubovňa, Krajského národného výboru Prešov, vojenskej správy a štátnych lesov, napísaná na KNV v Prešove. Predmetom ich rokovania bolo zriadenie náhradného cvičiska pre vojenskú správu, ktoré sa malo v priestore levočských hôr zároveň používať aj ako strelnica. Zástupca vojenskej správy predniesol požiadavku, aby sa na zriadenom cvičisku realizovali tiež streľby z diel naostro.

Boli vymenované konkrétne obce, ktorých územia sa budúci vojenský priestor týkal. KNV Prešov bol zodpovedný za časti okresov Sabinov a Stará Ľubovňa. V okrese Sabinov išlo o obce Bajerovce, Blažov, (Blažovská) Dolina¹¹, Poloma, Krásna Lúka a Tichý Potok. Z okresu Stará Ľubovňa sa mal priestor dotknúť obcí Jakubany, Lomnička a Šambron.¹²

V zápisnici sa v základných rysoch vytýčili hranice vznikajúceho obvodu. Hranica v okrese Sabinov mala začať v priestore západne od obce Torysky, tak, že vojenský obvod mal pojať celé územie Blažovskej doliny a Blažova, vrátane samotných dedín. Pokračovala smerom na Bajerovce cez trigonometrický bod Kaliguru (1252 m), pozdĺž okresnej hranice na severovýchodný obvod masívu lesov, odtiaľ na západ pozdĺž okrajov lesov, asi dva kilometre juhozápadne od Šambrona. Stiaľ na sever dva kilometre až na južný obvod lesov, severozápadne od obce Šambron. Ďalej na západ pozdĺž týchto lesov k južnému okraju Jakubian. Hranice v okrese Stará Ľubovňa v náčrte pokračovali od južného kraja Jakubian západným smerom k obci Lomnička a ďalej juhozápadným smerom pozdĺž obvodu lesov Levočských vrchov.

Cvičenia sa mali konať v zimnom období od 15. januára do 15. marca a v letnom období od 1. júna do 15. septembra. V dňoch ostrej streľby mal byť uvedený priestor uzavretý a neprístupný a jednotlivé samoty, resp. osady, v tomto čase museli byť vyprázdnené. Za obmedzenie možnosti obhospodarovania v dňoch ostrej streľby sa rátalo s tým, že vojenská správa poskytne primeranú náhradu na základe dohody s lesným závädom podliehajúcim príslušnému okresnému národnému výboru (ďalej len ONV), resp. miestnemu národnému výboru (ďalej len MNV). Rátalo sa s tým, že robotníci v prípade, že nebudú môcť pracovať v uzavretom priestore, sa presunú na iné dôležité pracoviská.

Bola zachytená aj zmienka zástupcu vojenskej správy o potrebe vykonania určitých stavebných úprav na vojenské účely vo vnútri naznačeného priestoru, v prípade potreby aj mimo označeného priestoru, na jeho okraji. Týkalo sa to hlavne priestranstva okolo obce Lomnička. Za priestory, ktoré chcela vojenská správa používať, sľúbila poskytnúť primerané zákonné náhrady.

V ohraničenom priestore Levočských vrchov sa nachádzal prevažne lesný porast, ktorý prináležal k štátnym lesom a podľa vyhlásenia zástupcu krajského inšpektora štátnych lesov mohlo nastať obmedzenie hospodárenia a poškodenie stromov streľbou, prípadne lesným požiarom. Inšpektor čs. štátnych lesov uviedol, že sa snažil vojenskú správu presvedčiť, aby povolila prispôbiť ťažbu a zväzanie dreva mimo čas vyhradený na streľbu. Podotkol, že prípadne

⁹VHA Praha, f. MNO – GŠ/OMS 1952, šk. 305, sign. 5-4/6.

¹⁰Štátny archív Prešov, f. Krajský národný výbor Prešov, Sekretariát predsedu (1949 – 1960) (ďalej len ŠA Prešov, KNV-SP), šk. 8, hromadný spis 110. Zápisnica z 19. 3. 1952 o porade na KNV Prešov – zriadenie Vojenského obvodu (ďalej len VO) Javorina a Valaškovce.

¹¹Blažovská dolina bola iba jednou z osád Blažova, nie samostatná obec, ako je uvedené v tejto zápisnici.

¹²Nespomínajú sa katastrálne územia obcí Hniezdne (nejasné vlastnícke vzťahy) a Podolínec (zanedbateľná časť). Prekvapuje nás však, že v zápisnici nie je zmienka o obci Kolačkov, ktorej katastra sa budúci priestor mal dotýkať až z polovice.

vzniknuté škody na lesných porastoch bude treba hradiť. Zástupca vojenskej správy však upozornil, že ako cieľové plochy sa majú používať čistiny a v prípade, že by bolo nutné vyrúbať nejaké plochy nad pol hektára, bude žiadať o súhlas oprávnené poverenie alebo ministerstvo. Náhrady vyplývajúce z použitia porastov, čistín a pasienkov vojenskou správou sa mali prekonzultovať s príslušným lesným závädom, ONV a MNV.

Predseda KNV pripomenul vojenským zástupcom, aby pri ohraničovaní priestranstva na streľbu brali do úvahy okolnosť, že v priestore severne od Šambronu sa malo prikrčiť k výstavbe priemyselného závodu s príslušným sídliskom pre pracovníkov. Rovnako bolo potrebné riešiť aj komunikačné spojenie obce Šambron s obcou Jakubany.

Zástupcovia miestnej správy upozorňovali, že na ohraničenom priestore sa nachádzajú zväčša pasienky a lúky, v menšej miere orná pôda. K vážnejšiemu ohrozeniu poľnohospodárskych prác nemalo dôjsť, až na menšie obmedzenie v pasení dobytká, pri okopávaní zemiakov a žatve ovsa. Iné výhrady zástupcovia miestnej správy k zriadeniu výcvikového priestoru nemali.¹³

Ďalším prameňom z roku 1951 je zápisnica z porady na KNV Prešov, na ktorej sa zúčastnili zástupcovia KNV, ONV Sabinov, štátnych lesov a vojenskej správy. Účastníci porady boli informovaní o tom, čo žiadala vojenská správa. Zdôraznilo sa im, že ide o konečné požiadavky na získanie priestoru z okresov Sabinov a Stará Ľubovňa na výcvikové účely. Vojenská správa naliehala, že jej nároky treba riešiť urýchlene s ohľadom na záujmy vojenskej i hospodárskej. Jej zástupcovia zdôraznili, že treba konať spôsobom, ktorý nevzbudí znepokojenie medzi obyvateľstvom. Svoje záujmy odôvodnila tým, že pôjde o pomoc osobám hospodársky slabým, ktorým sa po presťahovaní bližšie k priemyslu zlepšia ich existenčné podmienky. Postihnuté obyvateľstvo bolo treba presvedčiť, že ich presídlenie je ako „v záujme obrany štátu“, tak i v ich vlastnom záujme. Túto akciu bolo možné vykonať jedine v spolupráci s orgánmi štátnej a miestnej správy, za pomoci strany a za spoluúčasti orgánov vojenskej správy.

Okrem toho vojenská správa uviedla, ktoré obce bude treba „v záujme obrany štátu“ bezpodmienečne presídliť. Záležitosť sa mala rozhodnúť ešte na jeseň 1951 a presídlenie uskutočniť v priebehu nasledujúcich zimných mesiacov. Ako sa neskôr ukázalo, táto predstava vojenskej správy sa od reality značne vzdŕaľovala. Vojenská správa pôvodne chcela, aby uvedený priestor mala k dispozícii do konca apríla 1952.

Ludí, ktorí mali byť vysídlení, bolo možné umiestniť v náhradných nehnuteľnostiach v Prešovskom kraji, pri priemyselných podnikoch, na štátnych majetkoch alebo v jednotných roľníckych družstvách (ďalej len JRD), ktoré mali nedostatok členov. Osobám prevedeným do priemyselných podnikov sa mali prednostne zabezpečiť bytové jednotky zohľadňujúc obeť, ktorú prinášajú „v záujme obrany štátu“.

Zástupcovia vojenskej správy podotkli, že pri vysídlení nebude nikto poškodený, na akcii sa malo postupovať podľa zákona č. 169/1949 Zb.¹⁴ Ceny mali byť stanovené zvláštnymi komisiami, zostavenými z orgánov KNV Prešov, z príslušných ONV a zástupcov vojenskej správy. Sťahovanie mala zabezpečiť vojenská správa na vlastné náklady a vlastnými prostriedkami.

Predseda KNV v Prešove, predseda ONV v Sabinove a zástupca Poverenia štátnych lesov sľúbili, že celú akciu budú usilovne podporovať a súhlasili s jej konaním. Títo zástupcovia taktiež súhlasili s vyradením určitých komunikácií z verejnej dopravy.

Novozriadený výcvikový priestor bol organizovaný ako vojenský obvod v zmysle zákona 169/1949 Zb. a bol začlenený do Košického kraja. Do jeho priestoru boli zapojené nielen tie

¹³ŠA Prešov, KNV-SP, š. 7, hromadný spis 110. Zápisnica z 19. 9. 1951 – zriadenie náhradného cvičiska pre vojenskú správu v priestore levočských hôr.

¹⁴Ak sa pozrieme na priebeh a výsledky presídlenia, môžeme skonštatovať, že sa prejavil rozpor medzi poňatím zákona a jeho realizáciou v praxi, ako sa to počas komunistického režimu stávalo často.

časti, o ktoré mala vojenská správa záujem z výcvikového hľadiska, ale i z hľadiska účelného obhospodarovania lesov.¹⁵ Podrobnejšie určenie jeho hraníc sa malo zrealizovať priamo na mieste začiatkom novembra 1951. Súčasne sa dohodlo, že s lesnými celkami, ktoré sa odovzdajú vojenskej správe, sa zo služieb štátnych lesov uvoľnia aj lesní zamestnanci.

Súbežne sa tiež mali odovzdávať budovy, dopravné zariadenia a stroje ležiace v spomínanom priestore, ktoré boli majetkom štátnych lesov a slúžili lesnému hospodárstvu. Plán výkonov mal byť delimitovaný podľa odovzdávaných lesných čiastok a pričlenený do plánu výkonov vojenských lesov, ktoré s týmto mali na seba prebrať všetky povinnosti vyplývajúce z dodávok dreva. Okrem lesnej pôdy bola odovzdaná i poľnohospodárska pôda, ak patrila štátnym lesom. Odovzdávanie, resp. prevzatie majetku, sa malo vykonať vyčlenením k 1. januáru 1952.

Vojenská správa nariadila pre spolupracujúce zložky štátnej správy postup práce. KNV v Prešove mal v prvom rade urobiť miestny prieskum. Na verejnej schôdzi sa mali prebrať jednotlivé otázky občanov a vysvetliť plán súvisiaci s ich zamestnaním, ubytovaním, presídlením, odškodnením a pod. Na tento účel sa mali vytvoriť v nasledujúcich mesiacoch komisie zo zástupcov orgánov miestnej a štátnej správy, zástupcov Komunistickej strany Slovenska (ďalej len KSS) a vojenskej správy. V prvom rade bolo potrebné ľudí presvedčiť (túto úlohu mali na starosti „presvedčovacie komisie“) a potom pristúpiť k samotnému presťahovaniu ľudí.

Na porade sa tiež dohodli následné termíny vykonania hore spomenutých úloh: 1. Do 22. októbra 1951 mal KNV Prešov vykonať miestny prieskum a o jeho výsledku zaslať správu na MNO. 2. Do konca októbra 1951 mali MNV stanoviť svojich zástupcov do komisií a ich zoznam dať predsedovi KNV v Prešove. 3. Taktiež do konca októbra 1951 mal KNV Prešov urobiť výber osôb do komisií po schválení KV KSS. 4. Do 1. novembra 1951 mal KNV Prešov vypracovať plán politickej práce na mesiac november. 5. MNO v priebehu novembra 1951 malo pripraviť plán vysťahovania, ktorý by sa zrealizoval v priebehu decembra 1951 až apríla 1952. 6. Začiatkom decembra 1951 sa mali začať práce na vysídlení. 7. Do konca apríla 1952 sa mala akcia „vysídlenie“ zrealizovať a ukončiť. 8. Počas októbra až decembra 1951 sa mali urobiť prípravy na hospodárske prevzatie lesov tak, aby boli odovzdané 1. januára 1952.

„Presvedčovacie komisie“ sa po skončení svojej úlohy mali pretransformovať na komisie, ktoré mali oceňovať nehnuteľnosti a súbežne pokračovať v akcii „vysídlenie“. Orgány vojenskej správy mali koordinovať súčinnosť komisií zriadených pri KNV Prešov s komisiami zriadenými pri KNV Košice.¹⁶

KNV Prešov na podnet najvyšších orgánov vojenskej správy¹⁷ do polovice novembra 1951 uskutočnil prieskum v kraji a zistil, že obyvateľstvo budúceho vojenského obvodu možno umiestniť v priemysle alebo v poľnohospodárstve na JRD. Prieskum ukázal nasledovný stav voľných miest v Prešovskom kraji:

1. V priemyselnom podniku Kovo-Vihorlat v Snine bolo možné umiestniť 60 rodín. Pri závode sa malo dokončiť 30 bytových jednotiek do konca decembra 1951 a 42 bytov urýchlene postaviť do konca apríla 1952. Záležitosť bola prerokovaná s riaditeľom závodu.
2. Do priemyselného podniku Drevokombinát v Hencovciach bolo možné premiestniť 30 rodín. V tomto závode malo byť 24 bytových jednotiek hotových k 20. novembru 1951 a ostatné do konca marca 1952.

¹⁵Pomer využívania tak rozsiahleho územia na vojenské a (leso)hospodárske ciele je asi 1 : 30 (pozri tiež VÝBOH, ref 2, s. 68). To znamená, že vojenskej správe išlo predovšetkým o veľké lesné celky a z nich drevnú hmotu, z čoho, predpokladáme, plynuli nemalé finančné prostriedky.

¹⁶ŠA Prešov, KNV-SP, šk. 7, hromadný spis 110. Zápisnica z 8. 10. 1951 – žiadosť vojenskej správy o získanie priestorov z okresov Sabinov a Stará Ľubovňa.

¹⁷ŠA Prešov, KNV-SP, šk. 7, hromadný spis 110. MNO z 29. 10. 1951 pre KNV Prešov – Výcvikový priestor pri Kežmarku – prieskum.

3. Do Sabinova, kde bolo JRD III. typu a nedostatok roľníkov, sa malo presťahovať 10 rodín.
4. V okresnom meste Sobrance, kde bolo takisto JRD III. typu a nedostatok pracovných síl, sa malo umiestniť 20 rodín do novostavieb (dvojité rodinné domy), ktoré tam v rámci kraja mali byť presunuté a s výstavbou ktorých sa malo hneď začať. Do konca marca 1952 sa plánovalo ich aj ukončiť.
5. Ostatné rodiny zamýšľal KNV Prešov premiestniť do optantských obcí, v ktorých boli miestne JRD a vykonávala sa lesná ťažba. Jednou z nich bola obec Lukov (asi 7 rodín). Zástupcovia KNV uvažovali tiež nad optantskými obcami v okrese Svidník, kde sa vytvorili štátne majetky. V týchto obciach však bolo potrebné spraviť adaptačné práce v bytových jednotkách.

KNV Prešov napriek požiadavkám vojenskej správy odporučil, aby sa presídlenie začalo až začiatkom roka 1952, keďže bol koniec novembra a začínala zima. Politická príprava sa mala vykonať v priebehu decembra 1951. Tento návrh vyplýval zo skutočnosti, že väčšina bytových jednotiek mala byť dokončená až v prvom štvrtroku 1952.¹⁸

Na konci roka 1951 KNV v Prešove v liste MNO v Prahe, na základe § 1 zákona č. 169/1949 Zb., súhlasil so zriadením vojenského obvodu pri Levoči a nemal námietky proti tomu, aby oblasti ležiace v Prešovskom kraji boli začlenené do okresu Levoča a do kraja košického.¹⁹

Vojenský obvod Javorina bol definitívne zriadený uznesením vlády ČSR z 5. februára 1952.²⁰ Bol to rozhodne kľúčový dokument, lebo po jeho uverejnení sa naň odvolávali všetky strany zainteresované do budovania tohto obvodu.

Minister národnej obrany a minister vnútra, po dohode s ministrami poľnohospodárstva, lesov a drevárskeho priemyslu, financií, stavebného priemyslu, pracovných síl a s predsedom Štátneho plánovacieho úradu, predložili návrh vládneho uznesenia o rozšírení niektorých vojenských obvodov, o zriadení nových vojenských obvodov a o stanovení účinnosti zriadenia vojenského obvodu v Prešovskom kraji so súčasným jeho rozšírením. Žiadali, aby bol zaradený do programu schôdze vlády. V navrhovanej podobe bol potom text uznesenia vlády odsúhlasený, prijatý, aj uverejnený.

Vznik vojenských obvodov charakterizovali najlepšie sami autori vládneho uznesenia – pracovníci MNO a osobitne minister Alexej Čepička: „Ak sa má naša armáda priblížiť svojmu vzoru, armáde sovietskej, a má byť dokonale pripravená, je nutné prevádzať bojovú prípravu a súčinnosť druhov vojsk v podmienkach, ktoré sa čo najviac približujú bojovým podmienkam. K tomu účelu už nestačí doterajší počet a rozloha vojenských obvodov.

Z toho vyplýva požiadavka na rozšírenie niektorých súčasťných vojenských obvodov a na zriadenie nových.

Už zriadené vojenské obvody sa rozširujú jednak o vnútorné enklávy, ktoré však bránia ich plnému využitiu, jednak o okrajové plochy, ktoré sú nevyhnutne potrebné na umiestnenie niektorých zariadení vojenskej správy. Nutnosť rozšírenia týchto obvodov je diktovaná požiadavkami zachovania bdelosti a ostražitosti.

Nové obvody majú byť zriadené v priestoroch málo osídlených, hospodársky menej využívaných a pri tom vhodných pre potreby armády.“²¹

Keďže vládne uznesenie sa týkalo celého Československa, vláda mala ďalej rozhodnúť aj o rozšírení územia vojenských obvodov Boletice, Brdy, Mladá, Ralsko, Libava, Záhorie a Lešť. Zriadiť sa mali nové vojenské obvody v priestore okresu Sušice (Plzeňský kraj), na území okre-

¹⁸ŠA Prešov, KNV-SP, šk. 7, hromadný spis 110. Správa z 19. 11. 1951 k zápisnici z 8. 10. 1951 o presídlení obyvateľstva z priestorov v zápisnici uvedených.

¹⁹ŠA Prešov, KNV-SP, šk. 7, hromadný spis 110. List KNV Prešov z 31. 12. 1951 MNO Praha – KNV Prešov súhlasí so zriadením VO pri Levoči.

²⁰SNA Bratislava, Uznesenie z 5. 2. 1952; pozri tiež VÝBOH, ref 2, s. 67.

²¹Tamže, s. 1-2.

sov Ústí nad Labem a Děčín (kraj Ústí nad Labem) a v priestoroch okresov Kežmarok a Levoča (Košický kraj) a tiež Sabinov a Stará Ľubovňa (Prešovský kraj). Vláda mala rozhodnúť o ich pomenovaní a stanoviť deň účinnosti ich zriadenia. Nakoniec mala rozhodnúť aj o dni účinnosti zriadenia Vojenského obvodu Kamenica nad Cirochou, o jeho úradnom názve a rozšírení.²²

Vláda vzala na vedomie, že vyhlásenie horeuvedených opatrení z dôvodu utajenia sa vykoná iba interným vyrozumiením dotýkajúcich sa národných výborov ministerstvom vnútra. Okrem toho zobrala na vedomie, že zmeny hraníc krajov a okresov, nevyhnutné v dôsledku skôr menovaných krokov, budú uskutočnené administratívnym opatrením ministerstva vnútra, namiesto vládneho nariadenia podľa § 1 odstavca 4 a 5 zákona 169/1949 Zb., a to ku dňu účinnosti alebo ku dňu zriadenia vojenských obvodov. Naostatok vláda uložila ministromi pracovných síl zabezpečiť, aby obyvateľstvo z vyst'ahovaných obcí bolo presunuté zásadne do priemyselnej výroby.²³

Vojenský obvod, ktorý mal byť utvorený v Košickom a Prešovskom kraji, pozostával z časti obcí okresov Kežmarok, Levoča, Sabinov a Stará Ľubovňa. Išlo v prevažnej miere o horskú lesnú pôdu, z čoho asi 10 % podradnej ornej pôdy patrilo drobným roľníkom, 80 % štátnym lesom a 10 % tvorili pastviny. Poľnohospodárska pôda podľa MNO ležala spravidla na prudkých úbočiach zalesnených strání, jej obhospodarovanie bolo krajne obtiažne a vynaložená práca neúmerná výťažku z pôdy.

V navrhovanom priestore žilo asi 2 300 obyvateľov, malých a stredných roľníkov a lesných robotníkov v ťažkých životných podmienkach. Ich zapojenie do náhradných zamestnaní v priemysle malo priniesť zlepšenie ich celkovej životnej úrovne.²⁴

Priestor vojenského obvodu mali tvoriť celé územia obcí Blažov v okrese Sabinov v Prešovskom kraji a Ruskinovce v okrese Kežmarok v Košickom kraji.²⁵ Vojenský obvod sa týkal časti katastrov obcí Tichý Potok, Poloma, Krásna Lúka, Bajerovce v okrese Sabinov; Šamborn, Jakubany, Kolačkov, Lomnička, Podolínec v okrese Stará Ľubovňa v Prešovskom kraji. V Košickom kraji a okrese Kežmarok išlo o obce Holumnica, Jurské, Stotince, Majerka, Ľubické Kúpele, Ľubica a Tvarožná; v okrese Levoča o obce Dvorce, Levoča, Závada, Torysky, Nižné Repaše a Hradisko.²⁶

Všetky zúčastnené národné výbory, až na MNV obce Dvorce, Blažov a Jurské, sa k návrhu vyjadrili kladne. Miestny národný výbor v Jakubanoch podmienil svoj súhlas vyriešením otázky pasenia dobytká na začlenenom území katastra. Rada MNV v Dvorcoch nesúhlasila so začlenením do priestoru obvodu, keďže obyvatelia obce neboli ochotní sa vyst'ahovať. Rady MNV v Blažove a Ruskinovciach so zriadením vojenského obvodu síce súhlasili, avšak odopierali sa zaviazat', že sa obyvateľstvo vyst'ahuje. MNV v obci Jurské nevyslovil svoj súhlas len preto, lebo nechcel za obyvateľstvo prevziať zodpovednosť.

Stanoviskám obcí Dvorce, Ruskinovce a Blažov nebolo možné vyhovieť, pretože by sa tým zmaril cieľ, ktorý sa zriadením obvodu sledoval. Pri obci Jurské nešlo o vyst'ahovanie obyvateľstva, ale len o začlenenie časti jej katastra do obvodu, za čo vlastníci nehnuteľností mali dostať náhradu v zmysle zákona 169/1949 Zb.²⁷

²²Tamže, s. 2.

²³Tamže, s. 3.

²⁴Vo väčšine prípadov neprinieslo presídlenie obyvateľom z VO Javorina zvýšenie ich životnej úrovne, skôr ešte jej zhoršenie.

²⁵Na tomto mieste v uznesení vlády nie je spomenuté vyst'ahovanie obce Dvorce, okres Levoča a obce Ľubické Kúpele, okres Kežmarok.

²⁶Vymedzenie týchto obcí prišlo v marci 1952 na KNV Košice. ŠA Prešov, KNV-SP, šk. 8, hromadný spis 110. List z 10. 3. 1952 – Ministerstvo vnútra Praha – pre KNV Košice, VO Javorina.

²⁷SNA Bratislava, Uznesenie z 5. 2. 1952, s. 11-13; pozri tiež ŠA Prešov, KNV-SP, šk. 8, hromadný spis 110. Zápisnice z 18. 2. 1952 – pre KNV Prešov, odovzdanie a preberanie písomného materiálu – vojenské záležitosti, dotknuté obce VO Javorina, 16 s. Budeme sa tomu venovať aj v nasledujúcom texte.

Pre vojenský obvod v Košickom a Prešovskom kraji vláda stanovila podľa § 1 odstavca 6 zákona 169/1949 Zb. o vojenských obvodoch úradný názov „Vojenský obvod Javorina“. Účinnosť zriadenia vojenského obvodu bola stanovená na 1. február 1952.

Podľa ustanovenia § 1 odstavca 4 a 5 zákona 169/1949 Zb. o vojenských obvodoch bolo potrebné, aby hranice dotknutých krajov a okresov boli upravené tak, aby obvod odo dňa, keď jeho zriadenie nadobudne účinnosť, náležal do územia jediného okresu a jediného kraja.

Pri novozriadenom Vojenskom obvode Javorina sa podľa súhlasnej myšlienky okresných i krajských národných výborov navrhovalo, aby bol celý vojenský obvod začlenený do okresu Levoča v Košickom kraji. Do tohto okresu a kraja mali pripadnúť i časti územia okresu Sabinov a Stará Lubovňa z Prešovského kraja a časť okresu Kežmarok z Košického kraja.

Plocha začlenej poľnohospodárskej pôdy do Vojenského obvodu Javorina tvorila v Prešovskom a Košickom kraji asi 2 800 hektárov. Z priestoru Vojenského obvodu Javorina sa plánovalo vysídliť asi 2 300 obyvateľov. Vyst'ahovanie obyvateľstva zo začleneného územia sa malo uskutočniť v etapách po dohode s krajskými a okresnými národnými výbormi tak, ako tieto národné výbory v spolupráci s vojenskými orgánmi zaisťovali náhradné ubytovanie a ostatné materiálne predpoklady na uspokojenie nárokov presídlencov.

Finančný náklad na celoštátne opatrenia vyplývajúce z návrhu vlády sa odhadoval na 200 miliónov Kčs a bol zaistený v rozpočte MNO na rok 1952. Na vykonanie potrebných opatrení navrhovalo ministerstvo vnútra spoločne s ministerstvom národnej obrany, aby vláda zrealizovala toto uznesenie.

Vláda stanovila podľa § 1 odstavec 1 zákona 169/1949 Zb. o vojenských obvodoch zriaďovanie vyššie spomenutých vojenských obvodov v rozsahu, ako s ním prejavili súhlas príslušné okresné a krajské národné výbory, poprípade dotknuté miestne národné výbory a ako bolo uvedené v tomto uznesení.²⁸

Rok 1952, ktorý bol rokom oficiálneho vzniku Vojenského obvodu Javorina, bol rokom veľmi vážnych zmien. Niekoľkokrát sa nám znásobil aj počet materiálov a dokumentov. Začiatkom roka sa KNV Prešov zaoberal návrhom na presťahovanie obce Blažov s osadami Dolina a Čertáž z oblastí, kde sa rátalo so zriadením vojenského obvodu pri Levoči.

Ako mala vojenská správa, obvodný správca i krajská štátna správa postupovať pri plánovaní a organizovaní celej akcie vyst'ahovania obcí, dozvedáme sa z prípisu, ktorý prišiel z ministerstva národnej obrany.²⁹ Na jeho podnet bola následne zvolaná porada na KNV v Prešove. Účastníci porady, zostavenej zo zástupcov KSS, KNV Prešov, ONV Sabinov a vojenskej správy konštatovali, že do úvahy na presídlenie prichádza 193 rodín, z toho 32 robotníckych, 143 roľníckych a 18 rodín dôchodcov. Z celkového počtu bolo možné presťahovať 26 rodín na rôzne miesta, kde živitelia rodín natrvalo pracovali. Znamenalo to, že na presídlenie zostávalo ešte 167 rodín.

Na základe uskutočneného prieskumu sa navrhovalo tieto rodiny presťahovať takto: 1. 60 rodín do mesta Snina k závodu Kovo-Vihorlat. 2. 30 rodín ku Drevokombinátu Hencovce. 3. 25 rodín na JRD Sabinov. 4. 20 rodín na JRD Lipany. 5. 20 rodín na JRD Sobrance. 6. 12 rodín na rôzne iné miesta.

Zástupca vojenskej správy oznámil, že do konca apríla sa má v prvom rade presťahovať osada Čertáž, ktorá má 11 roľníckych rodín a 2 rodiny dôchodcov. Navrhoval osadu Čertáž presťahovať v prvej polovici apríla. Ostatné rodiny z Blažova mali byť presťahované najneskôr do konca októbra 1952.³⁰

²⁸Tamže, s. 15-19.

²⁹ŠA Prešov, KNV-SP, šk. 8, hromadný spis 110. List z 8. 1. 1952 – MNO-VO Javorina – pokyny obvodnému správcovi.

³⁰ŠA Prešov, KNV-SP, šk. 8, hromadný spis 110. Správa z januára 1952 – podpredsa KNV v Prešove Pivovarník – zriadenie VO pri Levoči a vyst'ahovanie obce Blažov s osadami.

Abý pri poľnohospodárskych prácach v rastlinnej výrobe nenastali ťažkosti, komisia odporučila z praktických dôvodov vysídlenie ukončiť do konca júla. Avšak len za predpokladu, že nové bytové jednotky na JRD budú do tohto času dokončené. Z uvedených dôvodov komisia dala tiež návrh, aby zo smerného plánu poľnohospodárskej rastlinnej a živočíšnej výroby pre obec Blažov a jej osady boli dodávky odpísané takmer v plnej výške. Aby presťahovanie mohlo byť uskutočnené plynulým spôsobom, bolo potrebné urobiť príslušnú kampaň počnúc februárom 1952. Na tento účel porada navrhla zriadiť komisiu zo zástupcov KSS, KNV a armády. Do spolupráce sa mali zapojiť aj masové organizácie, hlavne Zväz československých žien – Živena a Československý zväz mládeže.

Podľa návrhu ministerstva národnej obrany sa mala zriadiť presídľovacia komisia, ktorá mala začať svoju činnosť 1. marca 1952.

Nakoniec komisia žiadala zástupcu vojenskej správy, aby sa v čo najkratšom čase vyriešili otázky pasienkov v tých obciach, kde tvoria väčšinu územia a majú vplyv na chod živočíšnej výroby, ako napr. v obci Jakubany a pod.³¹

Koncom januára 1952 MNO poverilo prípravnými prácami, spojenými so zriadením a vysídlením priestoru budúceho Vojenského obvodu Javorina, mjr. Jozefa Králik, ktorý mal byť zároveň budúcim obvodným správcom.³²

V decembri 1951 dostali všetky MNV Prešovského kraja, ktorých sa týkalo utvorenie Vojenského obvodu Javorina, za povinnosť zaujať oficiálne stanovisko k jeho vzniku. Zápisnice s ich uzneseniami prijal a hromadne spracoval KNV Prešov. Abecedne uvádzame vyjadrenia MNV jednotlivých dotknutých obcí aj s ich pripomienkami.³³

Obec Bajerovce – protokol zo dňa 28. 12. 1951. Rada MNV tejto obce sa jednodhlasne uzniesla, že súhlasí so zriadením vojenského objektu pri Levoči, do ktorého má pripadnúť aj časť katastrálneho územia obce Bajerovce. Rada MNV si kládla požiadavky, aby v lese „Brezovská strana“ a „Paločajská strana“ bolo povolené pásť ovce, rúbať drevo a kosiť lúky v mesiaci júl.³⁴

Obec Blažov – zápisnica zo dňa 2. 1. 1952. Plénum a rada MNV po prediskutovaní otázky rokovania súhlasila so zriadením vojenského obvodu pri Levoči, no súčasne sa uzniesla, že nesúhlasí s vysťahovaním obyvateľstva z obce Blažov.³⁵

Obec Hniezdne – zápisnica zo dňa 28. 12. 1951. Rada MNV súhlasila, aby časť katastrálneho územia obce Jakubany, a to lesy, lúky a pasienky v celosti pripadli do vznikajúceho vojenského obvodu.³⁶

Obec Jakubany – zápisnica zo dňa 28. 12. 1951. Rada MNV po svojom dôkladnom uvážení vychádzala z pomerov v tunajšej obci, kde bolo 300 usadlostí a rozšírená bola hlavne živočíšna výroba. Pri nej hlavným hospodárskym činiteľom bola práve tá časť katastrálneho územia, ktorá mala byť pridelená na vojenské účely. Výťažok z tejto pôdy slúžil na kŕmenie a pasenie pre približne 1 400 kusov hovädzieho dobytky a 1 600 kusov oviec. Rada MNV nechcela týmto narúšať verejný poriadok, avšak žiadala kompetentné úrady, aby túto otázku vyriešili v najkratšej dobe na tvári miesta, pretože po odovzdaní týchto pozemkov by bolo značne poškodené vykrmovanie a vydržiavanie hospodárskych zvierat v obci. Po vyriešení tejto otázky bola Rada MNV ochotná dať súhlas na horeuvedený účel.³⁷

³¹ŠA Prešov, KNV-SP, šk. 7, hromadný spis 110. Zápisnica z KNV Prešov z 18. 1. 1952 – návrh na uskutočnenie presťahovania obce Blažov s osadami Dolina a Čertáz.

³²ŠA Prešov, KNV-SP, šk. 8, hromadný spis 110. 23. 1. 1952 MNO pre KNV Prešov – budúci vojenský obvod Javorina – zriadenie, poverenie správcu.

³³ŠA Prešov, KNV-SP, šk. 8, hromadný spis 110. Zápisnice z 18. 2. 1952 – pre KNV Prešov, odovzdanie a preberanie písomného materiálu – vojenské záležitosti, dotknuté obce VO Javorina, 16 s.

³⁴Tamže, s. 1-2.

³⁵Tamže, s. 3.

³⁶Tamže, s. 4.

³⁷Tamže, s. 5.

Obec Kolačkov – zápisnica zo dňa 28. 12. 1951. Rada MNV súhlasila, aby pasienky a lúky obce Kolačkov boli odovzdané vojenskému obvodu. Mala však pripomienku, že nakoľko tento majetok patril súkromnému sektoru a pozemky boli podelené, rada MNV o tom nemohla sama rozhodovať.³⁸

Obec Krásna Lúka – protokol zo dňa 28. 12. 1951. Rada MNV v Krásnej Lúke jednohlasne súhlasila, aby časť obecného lesa, ktorá mala byť súčasťou budúceho Vojenského obvodu Levoča, bola na tento zámer použitá. Vo svojom uznesení mala požiadavku, aby v krajnej núdzi bolo možné použiť drevo z tohto lesa na naliehavé opravy obytných a hospodárskych budov v obci.³⁹

Obec Lomnička – zápisnica zo dňa 28. 12. 1951. Rada MNV jednohlasne súhlasila, aby časť katastrálneho územia obce Lomnička prevzala vojenská správa, ale pod podmienkou, že po dohode s vojenskou správou by bolo povolené rúbať drevo z darovaných lesov pre potreby miestneho obyvateľstva a pre stavby a potreby JRD tunajšej obce.⁴⁰

Obec Nová Ľubovňa – zápisnica zo dňa 28. 12. 1951. Rada MNV sa uzniesla, že nemá námietky proti tomu, aby pozemky, lúky a pasienky spadajúce do katastra obce Jakubany zvané „hon Pol'anova“ prešli do vlastníctva československej armády, avšak necítila oprávnenosť rozhodovať o týchto hospodárskych objektoch, keďže to boli pozemky jednotlivcov, o ktorých rozhodoval každý majiteľ sám.⁴¹

Obec Podolínec – zápisnica zo dňa 28. 12. 1951. Rada MNV súhlasila, aby objekty, resp. pozemky, ktoré spadajú do Vojenského obvodu Javorina, boli dané k dispozícii vojenskej správe.⁴²

Obec Poloma – zápisnica zo dňa 28. 12. 1951. Rada MNV jednohlasne súhlasila s pričlenením časti jej chotára do budúceho vojenského obvodu Levoča. Súčasne mala požiadavky, aby občania mohli na dotknutých parcelách naďalej pásť dobytok, obstarávať si potrebné palivo z lesa a používať cestu z tohto lesa do ich obce.⁴³

Obec Šambron – zápisnica zo dňa 28. 12. 1951. Rada MNV súhlasila, aby lúky, pasienky a lesy na juh od obce Šambron boli pričlenené do vojenského obvodu pri Levoči.⁴⁴

Obec Tichý Potok – zápisnica zo dňa 28. 12. 1951. Rada MNV súhlasila s pričlenením časti katastrálneho územia obce honom zvaným „Čarná hura“, ležiacim na sever od obce a hraničiacim s katastrálnym územím obce Blažov a Poloma do budúceho vojenského obvodu. Rada MNV si však kládla požiadavky, aby na tomto území bolo aj v budúcnosti povolené pásť dobytok a ťažiť palivové drevo aspoň v určitých obdobiach, ktoré budú vyhovovať vojenskej správe.⁴⁵

Obec Vyšné Ružbachy – zápisnica zo dňa 28. 12. 1951. Rada MNV súhlasila, aby časť katastrálneho územia obce Lomnička, a síce lesy, lúky a pasienky tejto obce, ktoré patrili do užívania obyvateľov Vyšných Ružbách, slúžili na vojenské účely. Pripomienky Rady MNV boli, aby aspoň od 1. mája do 1. októbra sa uvoľnili pasienky a lúky na pasenie dobytká a oviec, lebo ináč by bol ohrozený ich chov.⁴⁶

Vzhľadom na pôvodný plán MNO a vojenskej správy na urýchlené vytvorenie vojenského obvodu, obyvatelia, ktorí sa mali vystaňovať, cítili potrebu presídliť sa niekam do konkrétnych bytových jednotiek. Voľných bytov bolo ale v Prešovskom kraji veľmi málo, a ak aj, bo-

³⁸Tamže, s. 6.

³⁹Tamže, s. 7-8.

⁴⁰Tamže, s. 9.

⁴¹Tamže, s. 10.

⁴²Tamže, s. 11.

⁴³Tamže, s. 12.

⁴⁴Tamže, s. 13.

⁴⁵Tamže, s. 14-15.

⁴⁶Tamže, s. 16.

li väčšinou v dezolátnom stave. Preto podpredseda KNV Prešov žiadal Štátny plánovací úrad v Prahe o pridelenie 40 montovaných dvojítych domov pre občanov obce Blažov.⁴⁷

V marci 1952 plánovali zástupcovia a úradníci z MNO služobnú cestu do Prešova, aby zmapovali prípravy súvisiace so zriadením a vysídlením Vojenského obvodu Javorina a prerokovali niektoré problémy. Mali v úmysle zúčastniť sa porád na KNV Prešov a Košice. Chceli zistiť, ako pokročilo presvedčanie ľudí, aký je stav zabezpečovania náhradných ubytovacích objektov a zamestnania pre vyst'ahovalcov, miera materiálnych investícií a zaistenie sťahovacej akcie, otázka žatvy v priestore obvodu, ako na tom bolo oceňovanie nehnuteľností, spisovanie dohôd, zakresľovanie hraníc a ich podrobné vytyčovanie.⁴⁸

Výsledky tejto porady sú zachytené v nasledujúcej zápisnici.⁴⁹ Začiatkom januára 1952 bol poslaný do priestoru vznikajúceho vojenského obvodu pri Kežmarku Dr. Králik z vojenskej správy, aby vykonal prípravu prác. 5. 2. 1952 vláda formálne rozhodla o zriadení uvedeného vojenského obvodu. Celú situáciu okolo jeho vzniku komentoval zástupca MNO plk. Jaroslav Kokeš: „Uznesenie vlády je konečné a pre každého funkcionára a občana záväzné. Každý občan musí uznesenie rešpektovať a za jeho uskutočnenie bojovať. Akýkoľvek odpor voči uzneseniu (deputácie k súdruhovi prezidentovi Gottwaldovi, sťažnosti na MNO atď.) je treba považovať za negatívny postoj k nášmu ľudovodemokratickému zriadeniu... Túto akciu treba dobre pripraviť a politicky zaistiť, aby ju vnútorný alebo zahraničný nepriateľ nezneužil.“⁵⁰

V dôsledku zriadenia Vojenského obvodu Javorina bolo nevyhnutné presťahovať v Prešovskom kraji všetko obyvateľstvo obce Blažov s osadami Dolina a Čertáž. KNV Prešov a nim zriadené komisie mali počas prípravných prác robiť akcii propagandu, no ako sa zdá z vyjadrení MNO, nič také nerobili. Do celého podujatia sa tak opäť priamo zapojili aj zástupcovia KSC z jej ústredného výboru.

S presťahovaním sa malo začať 1. marca 1952, ale počasie a snehové pomery to oddialili. Keďže v jeseni 1951 miestna správa neurobila dostatočný prieskum v otázke náhradných bytov, v januári 1952 sa ukázalo, že bola potrebná materiálna podpora na zabezpečenie záložných bytov. Minister národnej obrany Alexej Čepička rozhodol, že materiálne požiadavky nebudú riešené vo vláde, ale že sa urobí medziministerská dohoda. To sa aj stalo a pre Prešovský kraj sa uvoľnilo 40 rodinných drevených dvojítych domov, ako žiadal KNV Prešov 18. februára 1952. Cena takéhoto domu bola 157 000 Kčs. Dvojité domy a iný stavebný materiál však KNV smel použiť len na akciu „vysídlenie“. Vojenská správa mala presídlencom preplatiť nehnuteľnosti (pozemky, domy) a oni si za tieto peniaze mali kúpiť náhradné byty. Miestna správa sa musela postarať o potrebný úver, ak by presídlenci nedostali peniaze na náhradné nehnuteľnosti. S vysídľovaním sa malo začať okamžite, pretože vojenská správa pôvodne chcela, aby bolo dokončené do konca roka 1952 a niektoré priestory potrebovala už v lete 1952.

KNV Prešov v jeseni 1951 urobil prieskum náhradných bytových jednotiek, ale bez väčšieho úspechu. Závod Kovo-Vihorlat Snina nakoniec odoprel prijať akýchkoľvek presídlencov. Rovnako najprv odmietol prijať presídlencov aj Drevokombinát Hencovce, ten sa však nakoniec rozhodol, že prevezme 11 z pôvodne plánovaných 30 rodín. V tejto situácii žiadal KNV Prešov MNO urobiť nejaké opatrenia, aby národné podniky rešpektovali požiadavky štátnej správy.

⁴⁷ŠA Prešov, KNV-SP, šk. 8, hromadný spis 110. 18. 2. 1952 – Žiadosť o pridelenie montovaných domov pre Blažovčanov majúcich sa vyst'ahovať.

⁴⁸ŠA Prešov, KNV-SP, šk. 8, hromadný spis 110. 13. 3. 1952 – MNO pre KNV Prešov, Vojenské obvody – služobná cesta do Prešova a Košíc.

⁴⁹ŠA Prešov, KNV-SP, šk. 8, hromadný spis 110. 19. 3. 1952 – Zápis o porade na KNV Prešov – zriadenie VO Javorina a Valaškovce, 6 s.

⁵⁰Tamže, s. 2.

V Blažove boli pracovníci KNV Prešov a členovia presídľovacej komisie niekoľkokrát presviedčať ľudí o potrebe vysídlenia. Podľa komisie boli Blažovčania „uvedomeli“ a až na niektorých jednotlivcov sa chceli presťahovať. Pretože ich presídlenie do Sniny úplne zlyhalo a do Hencoviec bolo iba čiastočne reálne, bola otvorená otázka, kam ich potom umiestniť. Presídľovacia a oceňovacia komisia boli síce zostavené, no zatiaľ svoju činnosť nezačali.

Vojenská správa bola ochotná pri prácach súvisiacich s presídľovaním pomáhať finančne spočiatku iba minimálne. Akurát chcela preplácať členom komisií denné diéty a refundovať im pohonné hmoty.

Za presťahovanie obyvateľstva bol zodpovedný KNV Prešov. Urýchlene bolo preto treba prediskutovať s každým presídlencom, kde sa chce presídliť, zostaviť celkový plán presťahovania a predložiť ho MNO. Vojenská správa chcela ihneď začať so sťahovaním, mala na to k dispozícii nákladné autá a vojakov.

Vojenský členovia oceňovacej komisie mali pripraviť podklady na ocenenie nehnuteľností a civilní členovia komisie ho následne zrealizovať. Obvodný správca mal obdržať smernice o zjednávaní dohôd s občanmi. Bolo navrhnuté, aby každému obyvateľovi sa ihneď vyplatila suma 20 000 Kčs a ostatné peniaze sa uložili v banke, kým dotyčný nepredloží potvrdenie z ONV o zaplatení všetkých dlžných čiastok.⁵¹

Do tvorby vojenských obvodov, a tým aj Vojenského obvodu Javorina, sa okrem krajskej štátnej správy a ministerstva národnej obrany, zapojil aj Zbor povereníkov a osobitne Povereníctvo vnútra. Povereníctvo vnútra totiž v apríli 1952 vydalo pre krajské národné výbory smernice a pokyny na vysídlenie obyvateľstva a na určenie a vyúčtovanie náhrad za poštátnený nehnuteľný majetok.⁵² Uvedené pokyny vychádzali hlavne zo zákona 169/1949 Zb. a z Uznesenia vlády z 5. 2. 1952. Povereníctvo vnútra ich adresovalo krajským národným výborom a zhrnulo tak pre nich základné povinnosti: 1. Zistenie celkového počtu osôb prichádzajúcich do úvahy na presídlenie, s uvedením ich zamestnania. 2. Preskúmanie možností zaradenia presídľencov na iné pracoviská a zabezpečenie im náhradného zamestnania. 3. Vyriešenie otázky náhradného ubytovania presídľencov. 4. Vyriešenie záležitosti odpisov dodávok určených na pozemky začlenené do vojenských obvodov. 5. Zabezpečenie politicko-vedomovacej akcie medzi vystaňovalcami. 6. Zostavenie zmiešanej presídľovacej komisie zo zástupcov štátnej správy (KNV, ONV), zo zástupcov vojenskej správy a členov KSS. 7. Zabezpečenie obhospodarovania pôdy vo vysídlených oblastiach. 8. Presťahovanie presídľencov do náhradných bytov podľa plánov, ktoré vypracujú presídľovacie komisie. 9. Usporiadanie majetkovoprávných záležitostí presídľencov.

Ako však naznačila neskoršia prax, samotné Povereníctvo muselo už v máji k pokynom na vysídlenie obyvateľstva a vyúčtovanie náhrad za ich poštátnený majetok vypracovať dodatok. Pri vysídľovaní ľudí z vojenských obvodov sa ukázalo, že niektoré ustanovenia pokynov Povereníctva vnútra z 2. apríla 1952 boli tvrdé, a že by ich použitie vyvolalo u niektorých presídľencov pocit krivdy.⁵³

Celková atmosféra a stav u obyvateľov čakajúcich na presídlenie boli neradostné. Niektorí sa pasívne zmierili s tým, že o nich rozhodol štát a strana vo svojom záujme. Boli však aj takí, čo sa nechceli poddať a v rámci obmedzených možností vyvíjali aspoň nejakú aktivitu, či kládli odpor. Nezmlieňovaná bola napríklad obec Dvorce. Rada MNV v Dvorcoch nesúhlasila so začlenením do priestoru Vojenského obvodu Javorina, keďže obyvatelia dediny neboli ochotní sa vystáňovať.⁵⁴ Podala na MNO v Prahe sťažnosť, na čo jej došla aj patričná odpoveď. Po

⁵¹Tamže, s. 2-5.

⁵²ŠA Prešov, KNV-SP, šk. 7, hromadný spis 110. 2. 4. 1952 – Odpis – Bratislava, Povereníctvo vnútra pre KNV, Vojenské obvody – pokyny pre vysídlenie obyvateľstva.

⁵³ŠA Prešov, KNV-SP, šk. 8, hromadný spis 110. 14. 5. 1952 – Povereníctvo vnútra Bratislava pre KNV, Vojenské obvody – pokyny pre vysídlenie a pre určenie a vyúčtovanie náhrad. Dodatok.

⁵⁴SNA Bratislava, Uznesenie z 5. 2. 1952, s. 13.

vyšetrení žaloby obce na jej presídlenie ministerstvo oznámilo miestnemu národnému výboru, že je potrebné, aby obyvatelia počúvli rozhodnutie vyšších štátnych orgánov a presídlili sa z dediny. Zároveň ich ministerstvo prosilo, aby sami pochopili, že presídlenie je „v záujme obrany štátu“, a tým boli „vedomele“ štátnym orgánom a komisiám nápomocní. Obyvatel'ov presvedčili, že na opravu im pridelených náhradných bytov je zaistený materiál i finančné prostriedky, a že celé presídlenie bude zrealizované tak, aby neboli poškodení.

Podľa ministerstva ponosujúci sa zástupcovia obce Dvorce v kancelárii prezidenta republiky vyslovene prehlásili, že samotní občania sa nezdráhajú presídlit' a chápu nutnosť vysídlenia a že sa sťažovali len na nešetrný spôsob presídľovacej akcie. MNO však „zistilo“, že celá akcia prebieha so všetkou šetrnosťou a s ohľadmi na požiadavky postihnutých, pokiaľ sú oprávnené. Tým bola sťažnosť obyvateľ'ov vybavená a vojenská správa im naliehavo v štátnom záujme odporúčala, aby pri presídľovaní nekládli žiadne prekážky a spolupracovali so štátnymi orgánmi.⁵⁵

Ako vidíme na príkladoch z týchto obcí ani v päťdesiatych rokoch 20. storočia neboli ľudia, napriek silnému mocenskému tlaku, nečinní, ale odhodlaní sa brániť moci, ak sa ich existenčne dotýkala.

⁵⁵ŠA Prešov, KNV-SP, šk. 8, hromadný spis 110. 24. 4. 1952 – Opis, MNO Praha – odpoveď pre MNV Dvorce na jeho sťažnosť.